

Víra VIII

6. 1. 1986

KAZETA 1

STRANA A

Je s tím spojena, s tou interpretací spojena, taková základní nesnáz, které navíc pocházejí z nejrůznějších spisů. Někdy starých, hodně je tam z Aristotela a Platóna, ale někdy až velmi pozdních. Dokonce jsou zlomky až z latinských autorů. Takže ani originální řecké znění toho citátu, zlomku není známo. Čili je to prostě každý pes jiná ves a je třeba uvažovat, jestli ten zlomek je pochopením nebo nepochopením, jestli je věrný, i když je třeba nepochopen, jestli můžeme na to znění dát, nebo jestli to znění je blbé. Tím pádem se sem vkrádá libovůle vykladatele, protože když se mu něco nehodí do krámu tak prostě něco prohlásí za nepochopení atd. – tyhle potíže to má. Takže koneckonců ti presokratovci, zejména takoví ti lepší presokratovci jsou ti pozdější, tam už je to zajímavější. Je to takové jakoby cvičení. Jako když máte takovou rozbitou mozaiku, teď většina kamení se poztrácela, zůstalo jen několik a vy teď máte zkoušet, jak asi by se to dalo sestavit, aby když to doplníte, tak aby z toho byl nějaký obraz. Tak je to trošičku taková malá vybídka ke skepsi na začátek. Je to riskantní. Ale po mém soudu je to věc, která má v sobě jakousi obrovskou atraktivitu, vyložit Hérakleita tak, jak to provedu. Aspoň pro mne má tu velkou atraktivitu. Já takhle zacházím i s autory, kteří napsali dlouhé spisy, takže celkem jako je to spíš moje metoda než aby se dalo na to spoléhat, že je to věrné.

Tak a kromě toho bych chtěl říct, v mém očích, ze všech presokratiků, Hérakleitos je největší, nejhlubší myslitel, takže když ho interpretuji, vycházím z této presumpce, že to je nejhlubší myslitel a tedy hledám všude hloubku, odmítám ty zlomky vyřadit, že to je nějaká povrchnost. Pokud se mi zdá nějaká, tak se o nich nebudu zmiňovat.

Tak především abychom začali tím, co je vám všem pravděpodobně známo – a mimochodem, když děláme seminář, tak já pevně doufám, že alespoň někteří ti pilnější z vás nezůstávají jen u toho, co tady děláme, ale že si studují po svém a že tedy věnujete péči taky nějakým myslitelům jiným, o kterých se tady vůbec nezmiňujeme. Zatímco dnešní vysokoškolská s tím nepočítá, že by žáci studovali něco, co nepotřebují ke zkouškám, tak vysoká škola a zejména filosofie, jak má vypadat, tak předpokládá, že to, co slyšíte v přednáškách nebo z čeho se zkouší, že to je jenom takový nahodile vybraný příklad toho, co se má s filosofií dělat, ale že je vyloučeno za čtyři roky udělat s filosofií něco takového jako s medicínou, kde prostě vás pak mohou pustit do nemocnice. To tedy v žádném případě s filosofií tak nevypadá. Tam jste připraveni do života vejít tak, když máte hodně velké štěstí, tak pár týdnů před smrtí, že.

Tak doufám, že si studujete něco svého a vřele doporučuji vaši pozornosti presokratiky. Máme je přeložené do češtiny, ale ještě lepe je se v těch textech hrabat s částečnou znalostí řečtiny.

[5:45]

Pokud tak někteří z vás činí, tak vědí, že nejznámější, čím se proslavil Hérakleitos, že prohlásil, že se všechno mění. *Panta rhei*. Všechno teče. Těch zlomků je víc, které se dají pro to citovat.

Nejběžnější je ta citace Platónova, ta vypadá tak. Platón říká: *praví tuším Hérakleitos, že všechno přechází a nic netrvá a přirovnáváje věci k toku řeky říká, že bys nevstoupil dvakrát do téže řeky.* Tedy všechno přechází, všechno plyne. Je to kontrapozice proti elejské škole, Parmenidés a žáci, kteří naopak tvrdili, že změna je zdání a že pravá skutečnost je nehybná, neměnná. V tom smyslu eleaté byli ve shodě s tou nejprvnější tradicí, alespoň v interpretaci Aristotelově, totiž, že se hledá arché jako to, co zůstává stejné, totéž, v hloubce, zatímco ten povrch se může měnit. Nebo jak to jiní říkají – je to to, z čeho všechno vzniká a do čeho zaniká. Přičemž ta arché není něčím na začátku, jak by na povídal ten latinský překlad princip, *principium*, tedy počátek. Ve slovu řeckém je přítomno také „vládnou“, že, archonti byli vládci, králové. Čili to, co bylo na začátku a co vládne. To je arché. A tedy jestliže eleaté prohlásili, že je jenom arché a že vše ostatní, to co vzniká a zaniká, že je pouhé zdání, pouhý opar, no tak to je taková důsledně domyšlená pozice filosofická, která ovšem daleko nevede, nicméně, je vnitřně neobyčejně tak jako přesvědčivá, taková sugestivní, proto všichni následující filosofové s tím těžce zápolili, tak proti tomu Hérakleitos trvá na té změně, na té všeobecné proměnlivosti všeho. Přirovnává to, že celý tento svět je oheň. To neznamena, že je horký, nýbrž že se tak mění všecko jako v ohni. Tam nenajdete nic co by se neměnilo. Třeba ve světle svíčky, tam prostě není nic, co by trvalo, přesto tam plamen pořád je. Ale každou chvíli je nový. Čili tento důraz neznamena u Hérakleita, že by podržel, že když tedy všechno se mění, tak vlastně není žádná arché, a tudíž všechno je jenom zdání. Nikoliv. Přestože se všechno mění, podle H neznamena to podle něho souhlas s tím, že to je pouhé zdání. Naopak. Mluví o tom, že proti zdání tu je nějaká opravdová skutečnost.

[10:30]

On říká: *Hérakleitos praví, to je z Plútarcha, zlomek B 89, že bdící mají jeden společný svět avšak spící se obracejí každý do svého vlastního.* Takže to zdání, to je soukromé zdání pro každého. Ale ten svět, který teče, který se mění, ten je společný pro všechny. Takže to je důležitá věc. Zdání zná Hérakleitos, ale to je zdání soukromé. Když někdo spí, tak se obrací do svého jakoby vnitřního světa. To žádná skutečnost není, to je pouhé zdání. Když se mu něco zdá, to je zdání. Ale ten společný svět, to je skutečnost. Ale tato skutečnost se mění, je proměnlivá, tam netrvá nic. To jest, to jsme viděli, člověk nevstoupí dvakrát do jedné řeky, říká Hérakleitos. A ten svět to je jako ta řeka. Slunce je každý den nové, říká Hérakleitos. No a tedy bdící mají jeden společný svět. Změny tedy jsou skutečné pro všechny nás jsou společné, není to změna, kterou by každý mohl vidět jinak, to by bylo pouhé zdání, my se můžeme domluvit na těch změnách, jsou nám společné. Můžeme se domluvit proto, že kromě toho světa, který je nám společný, tak také, to je zlomek zase ze Stobaia, společné je všem myšlení. *Ovšem praví také, že je třeba se řídit společným, ale ač rozum, logos je společný, žije většina lidí tak, jako by měli své zvláštní myšlení.* Takže zase rozlišuje myšlení, které je všem společné, to znamená to, které bychom dneska řekli, které je takové donucující povahy, jak říkají vědci, že.

Prostě pokud někdo má příslušné IQ, pokud je dostatečně vzdělán, tak to musí brát, neexistuje způsob, jak to odmítnout. Jenom hlupák to může odmítnout. To myšlení je všem společné v tom smyslu, že když se ukáže něco jako myšlenkově správné, tak to nutí všechny uzнат. Nicméně mnoho lidí, jak tady říká většina, se chová jako kdyby měli své vlastní myšlení, oni si

prostě myslí něco jiného. Samozřejmě, většina lidí prostě u piva, že, jak by ta politika měla vypadat a jak by tamhleto mělo vypadat. Prostě tváří se, jako kdyby měli právo žvanit do věcí, kterým nerozumí. Chovají se, jako kdyby každý měl své vlastní myšlení. Ale je to chyba. To je právě to zdání. Ve skutečnosti ten svět je nám společný a myšlení je nám společné. To znamená, že proměnlivá skutečnost nepostrádá smysl. Nota bene, smysl se řekne logos. Nepostrádá smysluplnosti, nepostrádá logos. Není to chaos, nýbrž nad tou proměnlivostí vládne logos. Zlomek B1 ze Sexta: *tuto řeč, logos, věčně jsoucí, nechápou lidé ani dokud ji neslyšeli, ani když ji uslyšeli, neboť ač se všechno děje podle této řeči, přece se podobají nezkušeným, když se pokoušejí o taková slova a díla, jaká já vykládám, rozvíraje každé podle jeho povahy a vysvětluje, jaké jest. Avšak ostatním lidem uniká, co dělají bdíce, tak jako zapomínají, co dělají spíce.*

[15:55]

Budeme se ještě k některým bodům vracet, teď jsem chtěl jen zdůraznit, že všechno se proměňuje, ale není to chaos, všechno se proměňuje podle logu věčně jsoucího. Co to znamená věčně jsoucí, k tomu se ještě vrátíme tedy. Otázka: znamená to, že logos je tedy arché pro Hérakleita? Je tedy výjimkou? Je logos toho, co se proměňuje, co se děje, neměnný? To necháváme jako otázku zatím. Jestli to znamená ta věčnost. Znamená věčnost neměnnost?

No a teď uděláme krok dál.

Zlomek B 30 z Klementa a Plútarcha. *Tento svět, týž pro všechny, nestvořil žádný z bohů ani z lidí, ale vždy byl, jest a bude, věčně živým ohněm, rozněcujícím se podle míry a hasnoucím podle míry.*

Tak, jde o svět, týž pro všechny. A ten nestvořil žádný z bohů, ani z lidí. Tento moment můžeme 1) právem považovat za útok proti náboženství. Těch útoků tam je u Hérakleita víc, ale musíme na ně dát pozor, protože Hérakleitos je v tom směru opatrný. To není taková, no ostatně většina filosofů byla opatrná, a moc jim to nepomohlo, ale on v některých případech, to si ještě uvedeme, mluví pozitivně o Bohu. Tady má ale na mysli bohy, tak jak je chápe tradiční lidské pojetí homérské, to jest, to jsou bohové, kteří patří k tomuto světu, to jsou nitrosvětští bohové jako je Deus na Olympu, že a ta božská čeládka kolem. Tedy žádný z těchto bohů, který je v tomto světě, nestvořil svět. Pochopitelně, poněvadž by musel stvořit sebe také. Vždy byl jest a bude věčně živým ohněm. Tam vidíte na to *panta rhei*. Je to oheň, ustavičná proměna, ustavičná živost. Když Platón později v Timaiovi mluví o tom prvním stvořeném světě, to jest ne o tom světě, v kterém my lidé žijeme, nýbrž o tom světě, v němž žili bohové, první bohové, tento první svět byl stvořen, podle těch věčných idejí demiurgem. Kdežto o další tvoření pak už se postarali ti bohové, kteří byli stvořeni. To je takové zvláštní místo, kde opatrně tam kličkuje Platón, vlastně mluví o tom, že bohové byli stvořeni. Tak tam nazývá ten první svět, kde vládnu bohové, kde žijí bohové, svět, který byl stvořen zároveň s tím, že ve něm byli stvořeni bohové, tak ho nazývá živokem. Tedy je nakloněn ho nadát životem. Ten svět, původní božský svět je živý svět. Tak to je určitá reminiscence na Hérakleita, který také tady říká, že ten svět je věčný oheň, a to věčně živý oheň. Nás tady bude zajímat a vrátíme se k tomu, že vždy byl, jest a bude. Tato formulace nám umožňuje domyslet, v jakém slova smyslu si může Hérakleitos dovolit mluvit o tom, že svět jest a že také logos jest. Ten svět jest v tom smyslu, že vždy byl jest a bude. Čili, když říká, že svět jest, tak nemyslí jsoucnost, nýbrž bytí světa. A toto bytí je věčné.

To znamená, že když mluví, jak jsme na začátku říkali o tom logu, který věčně vládne, tak má také na mysli bytí logu, to jest to, že logos byl jest a bude. To je velmi důležitá formulace, to byl jest a bude. To potom má historické souvislosti, že pronikla do křesťanství. V anglikánské liturgii dodnes to je, tam vždycky odpovídají ... věřící na to, co říká kazatel, duchovní – odpovídají příslušnými formulacemi a na konci těch formulací je: „*as it was on the beginning is now and ever shall be, the world without end.*“ - jak bylo od počátku, jest nyní a provždy bude, svět bez konce. Tak tohle – začátek je u Hérakleita. První, který užil této formule.

[23:30]

Ale ještě než k tomu, tak bych chtěl poukázat na to, že tento svět týž pro všechny, že tedy je jeden ten svět. To je důležité. A v tomto smyslu, i když v tom cítíme názvuk těch předcházejících presokratiků a určité přiznání relativní pravdivosti nebo prvku pravdivosti v elejství. Tady jsou dva citáty, zlomky. Vyslechnou-li ne mne, Hérakleita, nýbrž rozum, logos, pak je moudré, aby uznali, že vše je jedním. To není tak, jako je tomu u Parmenida – vše je jedním, to jest jakákoli rozdílnost, ať už tedy mimočasová rozdílnost – to že třeba kráva má čtyři nohy. Má čtyři nohy a ne jednu nohu. Má čtyři, každá noha je jiná. To je zdání. A že je kráva jedna a víc krav, zdání. A že vůbec jsou krávy a koně – zdání. Atd. Je jenom jedna skutečnost a ta je, teď říká jaká, že to jsme se mnohokrát o tom bavili – mě na tom nejvíce uchvacuje, že je kulatá. Tak takhle to není u Hérakleita. Když říká, že vše je jedním, tak to znamená, že to patří k sobě. Vše je jedním, to je tak jako oheň je jedním. Jako plamen svíčky je jedním. Všecko se tam hemží, všecko se proměňuje nikdy nezůstává nic stát. Ať je to jedním. To je jiné jedno než to nehybné jedno Parmenidovo.

A to znamená, že zároveň je to návrat k těm formulacím, které najdeme třeba u Anaximandra – arché je to, z čeho věci vznikají a do čeho zanikají. Zas názvuk, ale interpretace, určité domyšlení toho je, když Hérakleitos říkal, ... já chci B10 z Pseudoaristotelova spisu o vesmíru: *Spojeniny – celé a necelé, shodné a neshodné, souzvučné a nesouzvučné.* Čili on ví, že jsou takovéto protivy. To říká ještě na mnoha – je třeba vědět, že je boj všemu společný. Že právo je svárem a že se všechno děje ve sváru a podle nutnosti. Boj je otcem i králem všeho atd., že. Hérakleitos kárá toho, kdo napsal „*kéž bohy a mezi lidmi by zanikli sváry*“, neboť by nebylo harmonie, kdyby nebylo a vysokého a nízkého tónu, ani by nebylo živočichů bez samice a samce, kteří jsou protivami atd. Čili samozřejmě tento svět má smysl jen když jsou bohové a lidi a mezi nimi je rozdíl! On ty protivy bere všechny. Jenomže ty protivy patří k sobě. Ten svět je plný protiv, ale je to jeden svět. V tom smyslu říkal Hérakleitos, že se protivné shoduje a že s neshodného je nejkrásnější harmonie. Ale já jsem hlavně chtěl citovat: *Spojeniny – celé a necelé, shodné a neshodné, souzvučné a nesouzvučné – a ze všeho je jedno a z jednoho vše.* Čili tady je ta reminiscence na Anaximandra konkrétně. Tak to je ta jednota toho světa. Svět je jeden pro všechny, společný všem. V tomto smyslu. Nikoli v tom, že by se neměnil.

My už to skoro nedovedeme myslet, takhle. Stačí promluvit s jakýmkoliv tomistou. Okamžitě, jak najde něco – jak to, že dítě, dospělec a stařec jsou vlastně jeden člověk? Proto, že od začátku až od konce trvá něco a co trvá? Ten člověk. Prostě to, co je společné dítěti, dospělci a starci, to je to, co trvá od začátku do konce, co se nemění. Tohle máme v krvi. Je třeba si to uvědomit a distancovat se od toho. Pokusit se od toho vždycky znovu samozřejmě to je vyježděná kolej, do které stále znovu a znovu padáme. Tak vidíme, že u Hérakleita tomu tak není. Tam to, co dělá

svět jedním není nic, co by se neměnilo, poněvadž není nic, co by se neměnilo. Všechno se mění.

[29:45]

No a teď si ještě připomeneme to, jak myslí to „jest“ - že byl, jest a bude. Nikoli jsoucnost, ale bytí. Svět je, řekli bychom dnes, časoprostorovým celkem, nebo řekli bychom my tady pravým jsoucnem v našem smyslu, ale tento jeden časoprostorový celek má svou míru. Tam je naprosto jasné vědomí, že celek je celkem díky tomu, že má svou míru. Totiž – logos. A tato míra, ten logos, je věčný. V tom smyslu, že také jest, byla a bude. Čili garancí jednoty světa je jednota logu. A o logu se má za to, že je jeden, že je jednotný sám sebou. To tam není řečeno, ale má se za to – jednota logu je nahlédnutelná, kdežto jednota světa v té obrovské rozmanitosti je neprůhledná. K tomu se dostaneme znovu za chvíli.

Někdy totiž mluví Hérakleitos místo o logu nebo o míře jako v tomto případě, tak o moudrosti, respektive spíše o moudrém – neříká *sofia*, nýbrž *to sofon*. A to je dobré se u toho na chvíli zastavit. Tam jsou dva zlomky důležité. 1) říká, že moudré je ode všeho odděleno. To moudré je ode všeho odděleno. Přesně to zní takto. *Kolika lidí řeči jsem slyšel, nikdo nedospívá k tomu, aby poznával, že moudré je ode všeho odděleno*. Latinsky odděleno, oddělené, oddělení se řekne *absolutus*. Tady je poprvé užito slova, které dostalo takovou ohromnou zátěž, které nese spoustu konotací navěšovaných stále víc a víc na tom tedy po celou dobu středověku a dodnes se pořád ještě mluví i když v takové upadlejší podobě o absolutních pravdách – ještě furt dneska ten rozdíl relativní a absolutní pravdy. Čili poprvé je tady užito pojmu, který rostl v budoucnosti, který stále víc a víc byl zatěžován a musel nést spoustu významů. Moudré je ode všeho odděleno. V tomto smyslu můžeme říci, také logos nebo ta míra je ode všeho oddělena.

[34:10]

A pak je tady druhý zlomek, tento první byl ze Stobaia B 108, pak je druhý zlomek B32 z Klementa a tam je velmi zajímavá věc, která nás přivede k tématu, které jsme již našli, ten zlomek zní: *jedno, jež jediné je moudré* – tady vidíme, že jaksi je evidentní, že jde o logos, *nechce i chce být zváno Diem*. Tak především, zas tady máme jakousi reminiscenci na, je otázka, jestli je vědomá, jestli to tam nevkládám, souvislost věčná co do smyslu tu je, jako dějinně skutečně Pýthagorás byl starší než Hérakleitos a Hérakleitos se o Pýthagorovi vyjadřuje ovšem nechvalně, přímo ho znechtí, když o něm mluví.

Nicméně tradice, která je ovšem doložena jako pozdější teprve, nevíme, jak je stará, připisuje slova *filosofia* Pýthagorovi. A zdůvodnění, rovněž Pýthagorovo je to, že filosofie nemůže být chápána jako *sofia*, moudrost sama, protože moudrost je vyhrazena bohům, takže nám ubohým lidem zbývá pouze láska k modrosti, nikoli moudrost sama. A Platón ústy Sókratovými, který se odvolává na tu knížku Diothymovu, o které nikdo nic neví, to vykládá, jako ještě zevrubně to interpretuje, rozvádí to, prohlubuje celou myšlenku, takže to nabývá potom jako takové výrazné podoby. Po mém soudu na tomhle je třeba trvat. To je takový základní kámen zkušební pro zjišťování, jestli jde o filosofii, anebo o pafilosofii. Každá filosofie, která se tváří jako *sofia*, tak je sofistika a ne filosofie. Což je zase určité pojetí sofistiky, které není běžné, poněvadž v poslední době se stále víc a víc zdůrazňuje, že ti sofisté byli strašně zajímaví a důležití a že tam spousta myšlenek moderní doby, které jsou znovu

objevované, že už tam se najdou a že to byli pozoruhodní myslitelé atd. – což všechno může být – nejde o to připisovat moudrost samotným bohům, jde o to, ...

... důležité je to, že v samotné koncepci filosofie v této tradici je přítomno, že poznání pravdy vyžaduje čtyři partnery, nebo čtyři od sebe různé skutečnosti, čtyři složky. Jednak je to ten, kdo poznává, potom je tady to, co se poznává, pak je tady to poznání samotné a pak je tady pravda. To patří k té tradici filosofické, takže když se mluví o poznání pravdy tak to zaniká, protože když mluvíme o poznání pravdy, tak můžeme mluvit jediné – protože nejsme bohové, nýbrž lidé, poznáváme zčástky, jak by říkal apoštol Pavel – tak my poznáváme vždycky nějakou věc, my poznáváme pravdu o té věci, my poznáváme tu věc ve světle pravdy, ale tu pravdu samu v ruce nemáme, i když tu věc poznáme dokonale. Ta pravda je něco jiného než ta věc. Každá filosofie, která tvrdí, že pravda je buď ta věc sama nebo že to je shoda s tou věcí, je sofistika, což je tedy tak vyostřeno, že samozřejmě spousta filosofů by řvalo, ale já to tady zdůrazňuji proto, abychom si zase uvědomili, jak rozhodující myslitel je Hérakleitos, že on se k této tradici vyjadřuje – a už tedy patří k tomu tedy jak jsem říkal – on nemůže se k tomu přihlásit jako k tradici pocházející od Pýthagory už jen z toho důvodu, že ho každou chvíli znectí – a zejména tedy že, dovedete si představit, jak to vypadá, že, když takový Hérakleitos o nějakých 20 let mladší než Pýthagorás prohlásí veřejně, že Pýthagorás je vůdcem tlachalů a jiné věci nepěkné o něm říká, takže pochopitelně se k tomuto nebude znát, ale ve věci je u toho, je v tom zapojen. Tedy to, že je moudrost ode všeho oddělena, znamená to, že je rozdíl mezi tou naší moudrostí, lidskou, takovou tou částečnou atd. a pak tou moudrostí, která je totožná s tím jedním, v sobě jednotným logem.

[41:25]

Jestliže mluví o moudrosti, je zjevné proč mu sedí to slovo logos, protože si nedovede představit, jak by byla možná moudrost bez logu. Proto to ztotožňuje a proto kosmologizuje a ontologizuje logos. Lépe kosmologizuje, tím začneme, poněvadž to ontologizuje může svádet, protože je obecně nevyjasněno, že ontologie je, tedy ještě zase připomenu – víte, že co to je ontologie – to takovým pro budoucnost závazným způsobem vyslovil, definoval takřka Aristoteles – je jedna složka, jedna oblast nebo jedna disciplína filosofická, která se zabývá jsoucím jakožto jsoucím. A to je ontologie. To jsou jakožto jsoucí se řekne řecky *to on hé on*. A problém je, co to znamená jsoucí jakožto jsoucí. No a víte, že Parmenidés v tom svém spise, z kterého jsou dost velké kusy zachované, tak tam říká, že je blázen, kdo chce mluvit o nejsoucím. Protože mluvit, myslit a být je totéž. Což nemyslí descartovsky, že tedy kdo myslí, ale prostě myslet a myslet že něco je, je totéž. Nemůžete myslet, že něco není, říká Parmenidés. Což je pochopitelné, když si uvědomíte, že myslet a logos pro ty filosofy bylo něco specificky nového, totiž zatímco *empeiria* nám ukazuje tak nepřesně věci kolem nás a tak se to všelijak kroučí a hýbe a nedá se nic pořádného o tom říct, tak tím duchovním vnitřním zrakem, nahlížíme tu pravou skutečnost. To jest my můžeme přesně myslet, jak jsme si to ukazovali, intencionální předmět, pro každého stejný, víme, co to je trojúhelník, jakmile to kdo pochopí, tak už jednoznačně patří do té části lidstva, která ví, co je trojúhelník, nikdy už to nemůže myslet jinak, stačí to pochopit a je to tu – kdykoliv si na to vzpomeneme.

Tohleto tedy je to rozhodující, že můžeme přesně něco myslet. Když něco přesně myslíme, tak to je právě ta výhoda logu na rozdíl od mýtu, proto logos je proti mýtu postaven ostře a filosofie

pracuje s logem, protože ta skutečnost je takto přesná. No a já jsem se tady teď zakecal do té přesnosti a pojmovosti. Radši od toho uteču a vrátím se k tomu poslednímu citátu, tedy jedno, jež jediné je moudré nechce i chce být zváno Diem. K tomuto nechce i chce jednu malou poznámku – to patří k takovému tiku jakoby Hérakleitovu. On takových věcí tam má víc. Když říká třeba, že nelze vstoupit dvakrát do téže řeky, tak existuje k tomu druhý výrok, z Hérakleita, ovšem ze stoika Hérakleita – do týchž řek vstupujeme i nevstupujeme. A dokonce za tím je – do týchž řek vstupujeme i nevstupujeme, jsme i nejsme...

KONEC STRANY A

STRANA B

Pro Eleaty myslet a myslet, že jest je totéž. Nelze myslet, že není.

Tak. Teda vůbec, oni o nejsoucnosti – to je podle Parmenida naprostý nesmysl, jenom blázni mohou do toho upadnout. Tak Hérakleitos tam řekne do týchž řek vstupujeme i nevstupujeme, což už samo o sobě – nevstupovat je nejsoucné. Jak potom můžeme mluvit? Podle eleatů to nejde. A navíc ještě řekne jsme i nejsme. No, jaký to má smysl? Jestliže věčnost světa jakožto ohně nebo věčnost logu spočívá v tom, že vždy byl, jest a bude, no tak tam je to, že jest i není, poněvadž, když byl, tak když byl, ale není, on kromě toho také jest, jenže v tom jest není to, že byl, v tom ještě je jenom to jest a v tom, že bude, tam také není to jest, to teprve bude jest. Takže: proto on říká jsme i nejsme, protože jsme pravá jsoucná. My nejsme jsoucnosti, my jsme bytí, a proto jsme i nejsme. Protože patří dohromady jak jsme byli, jak jsme teď a jak budeme. To, jak jsme byli a jak budeme, to nejsme teď, ale jsme to ve smyslu bytí. Takže tady vidíte, jak ten problém jsoucnosti a bytí, i když není správně pojmenován, nejsou vypracovány právě pojmy jako takové ty platné pojmy. Jsou tedy jen taková tušení, takové počátky, přece jenom je tady velikánská důležitá rozpornost mezi dvojí tradicí myšlenkovou: elejská škola to zavádí do toho, že jsoucnost vytrhuje z aktuální přítomnosti a dělá z ní trvalou jsoucnost a o bytí nemá páru. V tom smyslu ta zapomenutost na bytí, o které mluví Heidegger, to je dědictví eleatské.

Tedy a teď trochu stranou od té ontologické a meontologické problematiky. Teď k tomu, že chce i nechce, to jen ten tik – je tam vždycky oboje – něco na tom je, ale není to úplně korektní, být nazváno Diem. No prostě je něco na tom a Jaspers by řekl šifře, nejvyššího Boha – na tom něco je. Takže to Jedno ve smyslu té moudrosti, toho věčně vládnoucího, věčně jsoucího logu opravdu má v sobě cosi z toho nejvyššího božství, ale zároveň nechce být nazváno Diem. Protože co to je vlastně to božství, když my známe vlastně jenom bohy, kteří jsou vnitrosvětští. To je takové divné přirovnání – vnitrosvětský nejvyšší bůh a teď to aplikovat mimo svět, na to, co vládne světu. Tak je tam zpochybnění, ale zároveň vědomí, jak těžko je to vyjádřit jinak. Tady vidíme, že jsme už u té problematiky naší. Jméno Divo je tu symbolem. Podobně na jiném místě, ocituji – je symbolem Apollón, i když nejmenovaný – „vládce, jehož věštírna je v Delfách“ – ano nemluví, ani neskrývá, nýbrž naznačuje – to je také neobyčejné – vidíte, kolik toho tam je, a to se toho jenom dotkneme – každý ten citát by se mohl na jeden večer ukládat. Ani nemluví, to jest nemluví tou řečí, tím jazykem, kterého užíváme my lidé, poněvadž jsme nitrosvětské bytosti, takto nemluví. Proto také nepadá v úvahu, aby jako třeba ten Zeus, neřkuli aby se převlékl do nějakého býka nebo do nějakého starce – ani nemůže oslovit

smrtníky jejich jazykem. Nemluví tímto způsobem. Ale také neskrývá. Ne že by nemluvil jen proto, že by se chtěl vykašlat na ty smrtelné. Naznačuje. A přesto, že je silně protireligiózní, přesto neváhá užít jména Diova, ale ani ne jména Apollónova, nýbrž toho titulu Vládce, jehož věštírna je v Delfách, on tam i tu věštírnu ještě dá. On připouští i takovouhle věc – to se mohl samozřejmě tomu vyhnout, když na mnoha jiných místech mluví tvrdě a provokativně – tak to neudělal z nějakého kompromisnictví. On ví, že něco je na té věštírně v Delfách. Ne tak, že by mluvila, ani že by skrývala, ale že jaksi ve službách svého vládce naznačuje.

Mně je strašně líto, že jsme v půlce, ale nedá se nic dělat, skončíme.

[7:42 – PRVNÍ KONEC VÝKLADU]

No, takže tam máme také v jednom zlomku, že ti, kdo mluví s rozmyslem, musí se opírat o to, co je všem společné. Všem společný je jednak svět, jednak logos. O svět je těžko se opírat, že, o světě je možno se domlouvat, ale opírat... tedy to, co je všem společné v tomto smyslu, to je tedy logos. A teď tam čteme, ... že tento logos věčně jsoucí nechápou lidé ani dokud jej neslyšeli, ani když jej uslyšeli. Tak když logos nemluví, jak je možno jej uslyšet nebo neuslyšet, to je otázka, že? No tak teď tam máme další: lidé nechápající se podobají nezkušeným, když se pokoušejí o taková slova a díla, jaká já vykládám. To znamená Hérakleitos tedy slyší a chápe, kdežto ostatní lidé, většina, (?) lidé jsou nechápající. V čem je rozdíl mezi Hérakleitem a těmi ostatními? Tedy především v tom, a to už jsme říkali, že většina lidí žije, jako by měli své zvláštní myšlení. Hérakleitos to na jiném místě formuluje tak, že s logem, s nímž se stále nejvíce stýkají, to jest ti, kteří ani neslyšeli, anebo když slyšeli, tak nepochopili – ti všichni se stále nejvíce stýkají s logem, ale přestože se s ním nejvíce stýkají stále, jsou s ním v rozporu. A nač denně narážejí, zdá se jim cizí, říká Hérakleitos.

Není to tedy tak, že by ten logos se jich nijak netýkal, že by žili mimo. Logos přece všemu vládne. Jak by nevládl těmi nechápajícími? I jimi... a taky Hérakleitos říká, lidé tedy jsou ke styku stvořeni, ale podle Hérakleita, slyší-li nechápaví – teď jsem přeskočil myšlenku, vracím se. Denně na to narážejí a zdá se jim to cizí – jak to je možné? Když jsou ve styku s logem, a přitom se jim zdá cizí. Hérakleitos říká: slyší-li nechápaví, podobají se hluchým. Jo, tedy nestačí slyšet. Je třeba chápat. Přičemž víme, že logos nemluví, to ještě si necháváme stranou. Nebo jinak: jsouce přítomni, jsou nepřítomni – jo, to je jako když někdo usne na schůzi. Jo, tak sice je přítomen, ale vlastně nepřítomen. Ale teď tam je ta zajímavá myšlenka, kvůli které jsem přeskočil: logos vládne nad vším, tedy nad těmi hluchými, nechápavými – a proto tam říká – jsouce přítomni, jsou nepřítomni, to jest spějí – říká, přesto spící jsou dělníky a pomocníky toho, co se děje ve světě, říká Hérakleitos. Sice spějí, ale logos vládne všude, čili vládne i těmi spícími. A spící jsou dělníky, aniž o tom vědí, jsou blbí, ale přesto jsou dělníky a pomocníky toho, co se děje ve světě. To je strašně důležitá věc, protože Hérakleitos nemluví o atomech a molekulách a jednobuněčných organismech a mravencích a různých takových potvornostech, že, jako my jsme mluvili – no ale to je jasný – ty jsou taky blbí, a přesto jsou dělníky a pomocníky toho, co se děje ve světě. Tak takhle vládne logos, že. Potřebuje pomocníky a dělníky. Ne že by to manipuloval jako ten Platónův demiurg nebo něco takového. Prostě logos potřebuje dělníky, služebníky, pomocníky. A nepotřebuje, aby o tom věděli. Ale potřebuje je z nějakého důvodu. Přece jenom šutr, obyčejný šutr nemůže být pomocníkem.

No a teď – z toho vyplývá – logos vládne i mimo porozumění a pochopení – a proto také nemusí mluvit. Když nemluví, no tak se nic neděje, protože on nepotřebuje to pochopení, aby vládl. Ale co potřebuje, jak může vládnout? No, že dává pokyny. Nemusí mluvit, ale dává pokyny, náznaky, ukazuje. Někam ukazuje. Naznačuje, co by se mělo.

[15:20]

To znamená, že pochopit vlastně nelze promlouvání logu – jo, teď když to reflektujeme – protože logos nemluví. Nemůžeme chápat to, co mluví logos, poněvadž logos nemluví. Můžeme pochopit jenom náznaky, jenomže náznaky, to jsou vždycky náznaky, které platí pro ty pomocníky. Takže my můžeme pochopit náznaky jedině, když my se máme stát pomocníkem. Ale chápat, co se děje ve světě, to jest spící jsou dělníky a pomocníky toho, co se děje ve světě – to nemůžeme na základě náznaků ze strany logu, protože ty náznaky jsou těm spícím, ne nám, kteří chceme pochopit. Čili my to musíme pochopit z toho, co se ve světě děje, ale pochopit to tak, že se to neděje samo o sobě, jen tak, ale že to je vlastně pomocnictví a dělnictví na něčem, co rozkazuje vládnoucí logos. Tedy nemůžeme chápat promlouvání logu, poněvadž logos nepromlouvá, nýbrž jenom dává pokyny. Nemůžeme pochopit ani pokyny logu, pokud nejsou pokyny pro nás a pak to je něco jiného než chápat, co se děje ve světě. Můžeme jenom pochopit důsledky vlády logu. A proto Hérakleitos má za to, že to, co nás obklopuje, to je to, co se děje ve světě, ten svět, to, co nás obklopuje, říká, má rozum a mysl. To jest má logos a dokonce mysl. Co se rozumí myslí nechme teď stranou. Prostě má to smysl. Má to logos. To, co nás obklopuje. Řecky obklopuvati – to je *periechein*, to, co obklopuje se jmenuje *periechon*. A odtud Jaspers, odmítaje ontologii, zakládá takzvanou periechontologii – to je takový hrozný název, který se neujal, ale svůj smysl má – poukazuje na něj jen velmi stručně. Porozumět rozumu a smyslu toho, co nás obklopuje je právě totožné s cestou k porozumění oněm náznakům, pokynům a podobně logu samotného. Buď ty náznaky a pokyny jsou adresovány nám a pak odpovídáme na ně tím, že nějak reagujeme – a k tomu nepotřebujeme pochopení. Poněvadž jsme prostě dělníky a pomocníky, i když nechápeme, i když spíme, anebo chceme pochopit, ale pak pochopit můžeme ne ty náznaky samotné, nýbrž jejich důsledky v tom, co se děje v tomto světě. A tedy, že porozumíme rozumu a smyslu toho, co nás obklopuje.

Malá poznámka: neměl štěstí se žáky. Kratylos kritizoval, jak víte, svého učitele Hérakleita, že zdůrazňoval že, např. *Do téže řeky nelze vstoupit nejenom dvakrát, ale ani jednou*. Prohlásil Kratylos. Takhle vyostřil tezi svého učitele a mířil tím kriticky na samo pojetí téhož. Zatímco Hérakleitos říkal, že když vstoupíme do řeky a podruhé, vždycky je to jiná řeka a připouštěl, že tedy když vstoupíme jednou, že to je ta řeka, tak Kratylos to vyšpicoval, že to není ani když vstoupíme jednou, tak to není táž řeka. Tady vidíme, jo, jak se zvrhávají žáci. Tohle dokážou jo, ale domyslet pořádně věci, to ne takovýhle blbinky. Odpadl vlastně od svého učitele, když zdůrazňoval, že o měnícím se nelze říkat nic pravdivého. A místo toho jen hýbal prstem. Odmítal, že vůbec cokoli se nedá říct. Když se to všechno mění, nedá se o tom nic říct. Poněvadž než to řeknu, tak už je to jiný. Je to jako ten program, který je zastaralý tehdy, když se vloží do počítače. Takže prostě ve chvíli kdy něco o něčem řeknu, tak ono už je to mezitím jiný. Takže to není pravda. Nic pravdivého se nedá říct. Zase srandičky srandičky, Kratylo. Ve skutečnosti Hérakleitos je velmi velký myslitel, aby věděl, že ten svět i když se mění je společný nám všem a že to je něco jiného než zdání a samozřejmě že se o tom dá něco říct, protože tomu vládne logos a logos tomu vládne tak, že dává pokyny a ty pokyny jsou plněny ať kdo rozumí nebo

nerozumí a my můžeme pochopit z toho, jak jsou plněny, alespoň tentativně pochopit, ty pokyny, a tedy ten logos toho, co se děje. Jak jinak to zní u toho Hérakleita, moudrého to muže, proti tomu sofistice se přibliživšímu Kratylovi. Hérakleitos přece chápal, co se děje a vyslovoval své učení. A teď Kratylos přijde a peskuje svého učitele. Tak to je jen na okraj pojetí bytí to přeskočím, o tom jsem už něco říkal předtím, že jsme i nejsme.

[23:30]

No a teď strhující závěr. Vzniká otázka, jaký předpoklad je třeba splnit k tomu, abychom ne pouze byli spícími dělníky a pomocníky toho, co se ve světě děje podle vlády logu, nýbrž abychom to chápali. Tady vidíte, tady je určitá závada u Hérakleita, on to nedává dohromady. On je ve vleku té tradice *theoria*, že tedy sice prakticky jsme pomocníky a dělníky, ale blbí a nic nevíme. Takže to chce ještě vylepsit tím, že to ještě chápeme. Ale že by pochopení byla cesta k tomu být lepšími dělníky, to holt aristokrat a konzervativce Hérakleitos nenahlédl, protože to by mu znělo a čpělo tou nečistotou těch otroků. Prostě otroci jsou blbí, ale dělají, co jim pán řekne. Ale že by se dala vylepsit práce otroků, že by se jim dala svoboda a že by se vedli k tomu, aby chápali, co mají dělat, to mu na mysl nepřišlo. To je taková společenská vazba nebo mez jeho myšlení. To si mu klidně ovšem opravíme dneska ve 20. století. Ale na co on dává jiného důraz? Co je předpokladem toho, abychom chápali v tom, co se děje kolem nás, abychom v tom chápali ten plán logu, kterému slouží i ti spící dělníci, pomocníci – abychom to chápali, abychom nespali. No a tady je zvláštní věc, že především ten plán, logos, který vládne, chce i nechce být nazýván Diem. Chce i nechce být označován jako božský. A tak on tady používá toho slova s tou rezervou že on chce i nechce být nazýván božský, ale teď toho slova božský používá a říká, že *většina božských věcí uniká pro nevíru a není poznávána*.

Takže, to božský nebudeme tady teď chápat ve vysloveně religiózním smyslu, nýbrž tím on ukazuje na to, co vládne, na logos, na moudrost. A to nám uniká pro nevíru. Čili my sice, to jedno nepromlouvá, logos nemluví tak, že bychom měli naslouchat tomu promlouvání v našem jazyce. Ale dává pokyny. A ty pokyny posloucháme ať chceme nebo nechceme, ale rozumět tomu můžeme jedině z toho, co se děje ve světě, že pak jako dešifrujeme to, co se děje a rozpoznáváme ty výzvy, ty pokyny a tím jaksi trochu začínáme chápat, tušením chápat ten logos, který je za těmi výzvami, za těmi pokyny. Takhle to vypadá. K tomu potřebujeme ovšem víru.

[28:00]

Co to je tedy víra? Víra je jakýsi vztah k tomu logu, který nic neříká, který nemluví, ale který vším vládne. Je to jinak, než my jsme to řekli, ale je tam něco neobyčejně blízkého. A navíc tedy, víra je způsob, jak nám to neunikne, že? Ty božské věci, logos, jak nám neunikne. To jest víra je způsob, jak nebýt hluchý, jak nebýt slepý. Vírou my vlastně nabýváme nebo si zajišťujeme jakousi schopnost reagovat. Že nám to neunikne, to znamená že my na to můžeme reagovat. A nejenom, že můžeme reagovat, my totiž na to reagujeme i nevědomky. Čili víra je způsob ne jak poslouchat logu, poněvadž ten stejně vládne i blbým, to jest i když neporozumíme, tak námi vládne, ale ta víra je cestou, jak nám to neunikne, že nám vládne a tedy jak se nám otevře, když nám to neunikne, cesta jak to poznávat. Víra je tedy noetický nebo gnozeologický princip. Jestli jste někdo měli v ruce Schelera. Toho českého, který vyšel ve Váhách, vlastně on už nevyšel ve Váhách, ale ve Vyšehradě – tam víte, jak Scheler udělal z lásky gnozeologický princip. Tak tady

Hérakleitos gnozeologický princip dělá z víry. Díky víře nám neunikají božské věci, ten logos vládnoucí, díky víře jsme schopni rozpoznávat vládnutí logu v tom, co se děje kolem nás.

[30:50]

[] Mohl byste zopakovat tu Hérakleitovu větu?

Většina božských věcí uniká pro nevíru a není poznávána.

Pro nevíru má řečtina *apisteos* – nevěřice nepoznáváme. A pak je tam ještě jedna věc, to je také zajímavé, že vedle víry mluví také o naději. Ne takto, nýbrž o doufání tedy přesně. A to je taková trochu temná věc. Hérakleitovi se vždycky říkávalo temný filosof. Nevím, jestli ho moc neobjasňuji až teda na škodu. Ve zlomku B18 z Klementa: „*nedoufá-li, nenalezne, več nelze doufat, neboť je to nepostižitelné a nepřístupné.*“ Tedy to nepostižitelné a nepřístupné, přinejmenším nám spícím slepým hluchým atd. – to nemůžeme najít, leč když doufáme! Ale my nemůžeme doufat v to, co je třeba najít, protože v to nelze doufat. My musíme tedy doufat v něco jiného – nepřipomíná vám to něco? Ten naprosto zjevně – taková jakási nahrávka, takové trknutí nebo první ozvěna – že máme-li najít logos v tom, co se děje kolem nás, musíme věřit anebo tady se nám říká, musíme doufat. Ale ne doufat v ten logos, protože v ten se doufat nedá. Jakmile doufáme v logos, tak ten logos je předmětem našeho doufání a v tu ránu jsme prostě jinde, než jsme měli být a nikdy ten logos nenajdeme, protože ten nemůže být předmětem našeho doufání. Musíme doufat v něco jiného. Ale musíme doufat. Kdo nedoufá, nenajde to, v co se nedá doufat. Tedy předmět doufání není skutečným cílem nebo koncem. To, oč vposledu jde, toho je možno dosáhnout tím, že doufáme v něco jiného. Nemůžeme k tomu přímo, pouze nepřímou. Zjevný náběh k rozpoznání nepředmětné intence. I když to tam samozřejmě vkládám, ale je tam něco takového. Otvírá se tím možnost východiska pro výklad pokynu či náznaku ze strany božského logu. Ten logos najdeme, když se zabýváme tím, co se děje kolem nás. A když doufáme, že to má smysl. To, co se děje kolem nás. Pak možná, se setkáme s tím smyslem. Ne jako spící, ale jako bdící. To jest věřice a doufající najdeme způsob jak dešifrovat, řekl by Jaspers, to, co je kolem nás. Poněvadž to, co je kolem nás a celý svět, to jsou šifry toho logu. Tak to je vše.

[36:25 – DRUHÝ KONEC VÝKLADU]

DISKUSE

[] Chci se zeptat na to poslední. Jestli by se to nedalo interpretovat obráceně – že nemá doufat v to, co se ve světě děje, ale v ten logos, aby poznal, co se ve světě děje. Zcela obráceně.

LvH Mohli bychom to tak formulovat, ale je otázka, jak by to bylo v souhlase s tím, co říká Hérakleitos. Ona je otázka, jestli já jsem vykládal Hérakleita přiměřeně. A tohle, no... a jinak, no jistě. Ono je zdánlivé, že to je obráceně. Já jsem neříkal doufat v to, co se děje ve světě, nýbrž doufat v to, že to, co se děje, má smysl. A že to, co se děje, že se děje proto, že logos vládne. No a protože to tam není vidět, tak je potřeba tomu věřit, je třeba doufat. A teprve ten, kdo věří a doufá, tak to tam vidí. Čili to je vlastně ve shodě, to není opačně. Furt se ti ještě zdá, že je to opačně?

[] No hlavně je to pořád víra v něco. Ve smysl nebo ... Nebo... nejde o víru v to nalezení

LvH V to nelze doufat, říká Hérakleitos

[] V nalezení?

LvH my to najdeme jedině, když

[] Nemyslím to, co nalezneme, myslím nalezení čehosi

[38:20]

LvH Jo takhle to nalezení – ano, ale to není předmět. Ano, jistě, to jo. Špatně jsem rozuměl námitce – asi ve stejném smyslu jako tenkrát ten komentář k synoptikům – zase je to tedy víra v něco, doufání v něco. Jistě, ale to něco, več doufáme, či věříme je nahodilé to či ono, to není základ víry, nýbrž to je ta okolnost daná. V tom případě je to samozřejmě tak. Doufání v nalezení jistě, to je jakési doufání v to zaslíbení, spolehnutí na zaslíbení, jak je to u Abraháma. Ale vlastně neví, v čem. Jdi, vyjdi a země Zaslíbená atd. – jenže neví, co je kde je, neví, kde je to na mapě, čili ten cíl vlastně není předmětem víry ani doufání, předmětem víry a doufání je, že se neztratím cestou, že nakonec k nějakému cíli dojdu a že ten cíl bude dobrý. Ale jaký je nemám ponětí. V tomhle smyslu je to nepředmětné. Ta předmětnost, která u toho je a musí být, protože on zde také říká – je potřeba doufat – ale nemohu doufat, več se nedá doufat. Ale přesto kdo nedoufá, tak to nenajde, več se nedá doufat. Zřejmě tedy musím doufat v něco jiného, ale v něco, o co vlastně vposledu nejde. Čili tam v těch případech u těch synoptiků tam to bylo prostě víra, že oživne nebo se uzdraví on sám nebo dcera nebo... jo? A to je nahodilost, která není zdrojem víry. Ta víra není založena na této věci. To není tak jako že víra v Boha je založena na Bohu. To už je víra ta či ona. Jenomže důležité na tom je, že ta vazba na tu konkrétní okolnost je okrajová, není rozhodující. Skutečná víra se liší od falešné víry tím, že se neomezuje na ty nahodilosti, nýbrž že vlastně jde o něco jiného. Ale to, o co vposledu jde, nemůže být předmět té víry. Tak podobně tuhle tu strukturu do jisté míry mám na příkladu tady Hérakleita, jestli to nevykládám blbě samozřejmě. Jde o pokus, který nutně je diskutabilní z podstaty věci, co jsem říkal na začátku. Ale zdá se mi, že to tady máme. Důraz na to, že kdo nedoufá, nenajde. Ale doufat nemůže v to, co má najít, protože v to se doufat nedá, musí doufat v něco jiného. No a tedy, mohli bychom to tak říci, že doufá v nalezení. Je otázka, jestli jsme si nepomohli jenom slovy. Co to znamená – doufá v nalezení? Ale to už je další záležitost.

[42:40]

[] Pořád nechápu, v co nesmí doufat.

LvH Ne nesmí, nemůže. Nejde to.

[] může doufat v logos, ale musí doufat ve smysl, který je tím logem nadaný ...

[] logos je smysl

LvH to je ta nesnáze těch našich formulací a těch způsobů myšlení a vyjadřování. Když Heidegger kritizuje metafyzické myšlení, tak naznačuje že je potřeba jít až tam, kde ten nový filosofický rozběh sešel z pravé cesty. A to je v elejství. No a takhle vykládá Hérakleita. On se vlastně vrací k Hérakleitovi a k jinému. Prostě on má za to, že co je před Parmenidem a před elejskou školou, že je ještě nezkažené. On má za to, že ta filosofie začala dobře, ale strašně brzy sešla na tu metafyziku. Po mém soudu je to omyl Heideggerův, protože už hledání arché je omyl, je to scestí, ovšem proti tomu zase námitka dost jednoduchá, čili heideggerovci proti

tomu říkají – no jo, jenže hledání arché to je blbý Aristotelův výklad těch prvních řeckých myslitelů – oni to tak vůbec nemysleli. Čili v tomhleto je diskuse. Každopádně u toho Hérakleita je doklad, že to myslel jinak. U těch ostatních to je trochu libovolné strkat jim to, co myslel Hérakleitos do bot. Tentokrát nikoli abychom to peskovali, nýbrž abychom to chválili. Ale u Hérakleita je to naprosto zjevné. To je myslitel, který je tou metafyzikou nejméně postižen. Tam skutečně taková ta nasnadě jsoucí interpretace založená na Aristotelovi, totiž že pro celou filosofii presokratovskou rozhodující otázka je co trvá uprostřed změn, jediný Hérakleitos že říká, že se mění všechno, s výjimkou ovšem logu, který vládne nad všemi těmi změnami, tak že arché je logos – tak když se zaboříme do toho Hérakleita, ukáže se, že je to nedržitelné. U ostatních to je jiná, ale u Hérakleita je nedržitelné, poněvadž...

KONEC STRANY B

KONEC KAZETY 1

KAZETA 2

STRANA A

LvH To je tedy zcela mimo veškerou pochybnost. A on mluví o arché. Takže přinejmenším Hérakleitos patří mezi myslitele presokratovské, kteří arché chápou jinak než interpretuje Aristotelés. To je zcela mimo veškerou pochybnost. Tady skutečně arché vládne, ale vládne ne díky tomu, že je stejná od samého začátku, nýbrž je jedna. A jedna neznamena stejná, nýbrž znamená, že byla jest a bude vždy. Ale ne stejná. Tam skutečně je něco jiného než ta metafyzika, přičemž slovo metafyzika nesmíte interpretovat libovolně, je lépe říkat – já nevím, předmětné myšlení také není nejlepší, no prostě substanční myšlení. V každém případě pro Hérakleita neplatí, že logos je *hypokeimenon*, to ne. To ovšem staví pozdější pojem, možná že se vyskytuje ještě jinde, ale zejména v té určitosti ho razí Aristotelés – ať už je to jakkoliv, když připustím ten význam slova *hypokeimenon* – *hypo* je „pod“ a *keimai* je „ležím“ – to, co leží pod, rozumí se pod změnami – leží nebo eventuelně stojí, jak je to v latinském překladu *sub-stantia* nebo *sto-stare*, stojí – to co stojí pod tím, co se mění, co se nehýbe tedy, tak to neplatí o logu. Neplatí to nejenom o světě, ale neplatí to ani o logu. Logos je věčný, stejně jako svět je věčný. To znamená, že slovo věčný neznamena neměnný. Svět je věčný, ale všechno se mění, v tomto smyslu neříká totéž, že se všechno mění v logu, to neříká, protože se to nedá říkat, ale ne proto že by logos byl neměnný. Což jsou dva různé argumenty.

[] No ale dá se říci, že není v tradici těch ostatních, kteří by... ale zase je blízko tomu izraelskému Bohu, ne tomu nitrosvětskému, ale tomu... to je dost blízko...

[LvH] No jistě. Na to křesťani nepřišli, že. Kdo ví proč. Jestli už tehdy těch zaznamenaných textů bylo málo. Možná, že bylo. Ale jinak o celé řadě z nich se říká, co napsali – takže oni to sepisovali skutečně. Sókratés byl výjimkou, že nepsal vůbec nic. Jinak všichni měli ty básně o přírodě, Empedoklés, Parmenidés... tak proč by neměl Hérakleitos nějaké texty napsané. Navíc citoval, že – to mohlo být ústně. Fakt je, že křesťani na to nepřišli – navázat na Hérakleita. Připadal jim ten Platón vznešenější.

[] Přitom ona je to jako ... k Bohu ale i s těmi vadami, protože tam ten Bůh má bytí, logos.

[05:00]

[LvH] no to jistě, tak to jiná záležitost, to jo s vadami. Zase nemůžeme chtít všechno najednou a hned přímo na začátku. Tam to mělo také nějaké vady. Takhle se to nemohlo ani v nejlepší izraelské prorocké tradici klást, protože ten pojmový aparát nebyl vůbec vypracován, to zas bychom chtěli toho moc. Ale pravda je, že jestli je ta interpretace moje legitimní a regulérní a korektní, tak že jestli byl nějaký myslitel té izraelské tradici nejbližší ve starém Řecku, tak to byl Hérakleitos. Po mnoha stránkách. Ne po všech. Zejména to, že se o tom nedá nějak předmětně hovořit. On tam je, že se nedá dopsat – problém, že určitý. Ale takovou jistou opatrnost v tom, že ten logos nemluví. A to znamená něco jiného samozřejmě, můžeme vzít jenom to slovo, že, ale proč to říká, proč že nemluví – je oslovující, promlouvající logos je teprve na určité úrovni tam, kde člověk přestane být slepý a kde se s důvěrou otevře. A ne s důvěrou otevře nějaké hierofanii, oslovení přímo, nýbrž že se otevře tomu, že v tom, co se děje nahlédne smysl. Já neříkám, že to je správné, tam jsou vady. Ale evidentně je tam přítomná problematika, kterou nezvládl pojmově – pochopitelně nemůžeme chtít na začátku, ale která opravdu unikla, která zapadla. Které si příští věky filosofové nebyli dost dobře vědomi.

[] Znamená to tedy, že v té naší interpretaci tedy logos a tím spíš tedy ryzí nepředmětnost nemá [větší?]

LvH No jistě. Heidegger říká, že je bytí. Ale kdybychom řekli, že má bytí, tak bychom z toho udělali jsoucno.

[] Takže je bytím?

[08:25]

LvH Ano, je bytím. Ovšem, co to znamená? Já jsem ochoten tuto terminologii přijmout, to jest že jsoucna mají bytí, to jest bytí jsoucna a dále, že ryzí nepředmětnost je bytí a to ryzí. Jenže co to znamená? Tím jsme odbourali, že jednou říkáme je bytí a podruhé má bytí, tím jsme odbourali tu analogičnost. Ale co pozitivního je tím řečeno? Já mám takový dojem z Heideggera, že využil takových potíží řeči s tím, že si to uvědomil už Porfyrios první, že když komentoval Aristotela – že tedy naše řeč, náš jazyk, naše mluva lépe řečeno – má s tím potíže. A že on využil těchto potíží a začal řešit určitý problém. Ale není mi jasné, jak daleko se s tím vystačí. To bytí, samo to bytí, co to je? Mně to nic neobjasňuje. Stalo se to takovým okřídleným slovem, že a kdekdo o tom mluví, je to takové slavné, ale znamená to něco? Prostě pro mě termín bytí není dobré řešení. Je to dobré, něco se na tom dá ukázat, ale co se dá na to navěsit? Samo bytí? Proč už by například bytí bylo dokonalé nebo dobré bytí nebo proč by to měla být hodnota? Tam furt nějak je mi to málo. Samozřejmě můžeme na to navěsit nějaké konotace. Můžeme se konvencí domluvit, že to bude mít takový význam, ale to slovo se mi zdá příliš neutrální, příliš „jenseits von Gut und Böse“, jak říkal Nietzsche, mimo dobro a zlo. Kdežto když řeknu Pravda, tak to je už něco. Něco víc. Ten termín se mi zdá takový charakternější než to bytí. Takže to je otázka volby termínu. Nakonec nejde o termín, ale o pojem. Ale co to znamená tedy pojmově. Když řekneme bytí. Je bytí, nepředmětná skutečnost je bytí a že pravá jsoucna mají bytí, to jest mají nepředmětnou stránku, to není totéž, ale to mají. Jak to vyložit?

Ta stará tradice participace, že totiž jsou participují, mají účast na bytí – co to je? To je neprůhledné, mají účast, to je také takový okřídlený středověký výžvyk, ale co to je mít účast na něčem? My dneska účast chápeme jinak. Dneska už nám to nedává vůbec ten smysl. A i tenkrát ten smysl byl takový ne zcela vyjasněný.

[13:15]

[] Tenkrát ten smysl byl lehčeji pochopitelný v tom náboženském nebo metafyzickém schématu na účasti nesmrtelné duši, která je právě stejného charakteru jako materiál...

LvH To je ovšem svázané s tou metafyzikou, s Platónem atd.

[] Duše nesmrtelná ... pro nás to bytí sjednocuje to trvání, v události – toho člověka třeba

LvH Do jisté míry ano. Poněvadž ta duše byla chápána nikoli jako integrující člověka, nýbrž jako to, co trvá od začátku do konce. Lidský život začíná tím, že do zárodku je vdechnuta duše od samého začátku.

[] můžu se zeptat na tu *** ... ta spočívá v tom, když bylo řečeno, že je potřeba pochopit ryzí nepředmětnost, že teda je to jiný způsob myšlení, tak já se ptám, jak ji pochopit, aby nebylo nezpředmětněná a zároveň byla jednotná sama se sebou – například, když je zpředmětněná

LvH Není, ryzí nepředmětnost nemůže být zpředmětněná

[] Jak ji tedy chceme uchopit?

LvH Nemůžeme.

[] bylo řečeno uchopit pojem ryzí nepředmětnost

LvH otázka je – uchopit pojem, to znamená mít pojem pojmu, že, to si moc nepomůžeme. Ale samo to uchopení, nejen v češtině, ale ve všech řečech, už v latině. V řečtině asi ještě ne, protože tam pojem pojmu není moc vypracován. Vlastně až teprve ve středověku se pojem ustaví. Když slovo používá slova, která již existují dřív, ale pojem mezi nimi není – pojem pojmu. Ale vy tam máte celou sérii otázek. Proč se máme starat o nějakou ryzí nepředmětnost. Protože jsme zjistili, že tím, že jsme se na ní vykašlali a přestali se o ní starat, dostali jsme se do nějakého zvláštního srabu. Tedy chceme něco napravit. Napravit v tom smyslu, že začínáme rozpoznávat, že ryzí nepředmětnost je pro nás cosi elementárně důležitého, přičemž to cosi je opět v uvozovkách, když to není cosi.

[] Je to něco důležitého. Já se ptám, proč důležitého, když je to něco v co nemůžeme doufat a jenom o tom podle Hérakleita nějak víme, když on říká, že logos nějak všemu vládne. Ale vposledu nemůžeme to vidět, nemůžeme to slyšet, poněvadž to nepromlouvá. V tomto ohledu je nám to k ničemu a vůbec není to důležité.

[] Není to důležité, když to vládne?

[] A potřebujeme to vědět, že to vládne?

LvH K tomu, abychom byli pomocníky to nepotřebujeme

[] Potřebujeme to chápat?

LvH No jistě, protože chápat něco je lepší než být slepý.

[] no ne, můžeme chápat bez toho, abychom věděli, že logos všemu vládne?

LvH Jak bychom to mohli vědět, když to nechápeme? Nejdřív to musíme pochopit, abychom to mohli vědět

[19:25]

[] My nemusíme nejprve pochopit, že nějaký logos všemu vládne. Nemusíme. Nejprve doufáme, že patříme, že nalezneme smysluplné události, když neřeknu věci. A na tom to všechno přestává, o to vlastně jde. A jestli potom teoreticky zdůvodníme, že za tím je nějaký logos – je taková věc, která se hodí do kostela, ale pro nás to není důležité.

LvH No tak ne do kostela. Přece jenom elita přece jenom má vědět a rozumět a chápat. Má správně myslet

[] Chápat a rozumět.. vy děláte další krok, že až tím vším...

LvH To nemůžeme. Protože bez toho že za tím vším to nemůžeme pochopit. To, co se děje kolem nás nemůže být poznáno a pochopeno jako smysluplné, pokud zůstaneme jen u toho.

[] U smyslu toho. Já vím, že ne u toho

LvH No jo, ale pochopit, že to má smysl a jaký je možné jedině když víme, že ten smysl není imanentní by se řeklo moderně.

[] Ale spíš je to takhle – nám postačí vědět, znát smysl toho. A nepotřebujeme hovořit o smyslu o sobě o smyslu vůbec, o smyslu zatím.

LvH My o tom nemusíme mluvit, ale musíme k tomu mít vztah. Ten vztah on nazývá víra. Ale to není, že bychom doufali v to. To není předmět toho doufání, té víry, ale ta víra je vztahem k tomu.

[AH] Já ti rozumím, ale fakt, nevím, jestli ty mi rozumíš, když já bych chtěl vyjádřit, že jsou to dvě věci. Že jedno je prostě podstatné – a to je nejdřív, že události mají smysl a druhá věc je nepodstatná – předpokládám garanta toho, že to má všechno smysl.

LvH já to řeknu teda ještě v jiné terminologii, snad to bude nahlédnutelnější. Tedy: pravdu je možno poznat jenom tak, že kousek po kousku rozpoznávám, dosahuji pravdivých poznatků o jednotlivých skutečnostech. Ale abych se do toho mohl pustit, do toho poznávání jednotlivých skutečností a abych mohl pravdivě rozpoznávat, jaké jsou, tak tady musí být vyslovený či nevyslovený základní předpoklad, základní víra, že totiž vůbec něco takového jako pravdivé poznání je možné.

[] to ale neznamená, že ta pravda je transcendentní ještě, když si myslím, že pravdivé poznání je možné.

[23:45]

LvH to ještě ne, ale to bychom museli ještě udělat dva tři kroky další. Ale prostě – co to je, že je vůbec pravdivé poznání možné? To znamená, že to, co přede mnou je, ta skutečnost, to co se děje, že když poznávám jednotlivosti, tak mi dají nakonec nějaký smysl, že prostě nebudou stát proti sobě a já nebudu čelit jenom o jedno nebo dvě patra výš zase dalšímu chaosu. Čili že tam někde za tím je pravda, která tomu všemu zajišťuje, že jednotlivé poznatky spolu budou ladit a že nebudou proti sobě. Ten předpoklad, že to nějaký smysl, ne smysl ve smyslu poslání, ale že to vůbec je uchopitelné, že je možné nějaké poznání, kde to všechno nějak má své místo, ty jednotlivé poznatky – no to přece, to je předpokladem toho poznání. Buffon kdysi říká – nemluvil o pravdě, mluvil o vědě – Rádl to má ocitované jako motto své *Moderní vědy* ... (franština) ... dříve než děláme vědu, musíme v ní věřit. Dříve než poznáváme, než řadíme, organizujeme jednotlivé poznatky jako pravdivé, tak musíme věřit že vůbec něco takového jako pravdivé poznatky jsou možné, že je nějaká pravda. A když řekneme, že je nějaká pravda znamená, že je nějaká pravda o světě v celku nebo nějaká pravda, která platí pro všechny ty poznatky a pro všechno co děláme, jak žijeme atd. Tohle tam je obsaženo a rozpoznat to může jenom někdo, kdo to podrobí dostatečné reflexi. Ale v běžném povědomí i vědců to není, protože oni na to nemyslí, na to zapomínají, ale žijí z toho de facto

[] ...nevidím... dobře, to že to má smysl, to už předpokládám, protože jinak bych ho nehledal – to že ho hledám předpokládá, že ... smysl svého vlastního bytí...

LvH Jenomže kdybych našel smysl svého bytí a byl by uprostřed nesmyslu, tak by ztratil ten svůj vlastní smysl

[] A teď dobře – předpokládám smysl, ale nemusí být ještě mimo, i smysl celého světa může být imanentní

LvH co to je imanentní? Jaký smysl má potom ten smysl?

[] Trochu to otočím. Nevěřím-li v imanentní smysl, nemohu ho pochopit. Stejně jako nevěřím-li v... [SMÍCH]

[] Když tvrdíš, že ... nejdřív třeba smysl svého bytí – co když to předpokládá ty nevyslovené předpoklady, že ty vlastně to že předpokládáš jako nutné nejdřív poznávat své bytí. Tak to, jak ho poznáváš vlastně odpovídá tomu, čemu se říká třeba logos nebo jistě něčemu jinému – že ty tedy se zříkáš, že poznáváš, co už něčemu vždy odpovídá.

[] Já si to myslím, že základní krok je že začínám od sebe – to není mimo mě.

[] Copak smysl je imanentní události samé?

[28:30]

LvH Prostě, sám pojem smyslu vylučuje tu imanenci. Imanence znamená, jak to formuloval, pokud jste měl někdo v ruce jednu z těch dvou Machovcových knížek *O smyslu života*, nejdřív to napsal malé a lepší a pak velké a hrozné. A tam říká, že lidský život nemá smysl, ale můžeme si ho dát, můžeme ho svému životu dát. Tedy, tak říkájíc – on odmítá – on odmítá smysl, který by byl ukládán člověku, ale připouští, že člověk si smysl svého života sám může dát tím, jak žije. To vypadá dost rozumně na první pohled, jenže. Jaký má smysl dávat svému životu smysl? To není otázka blbá, jenom jako děti, když se naučí říkat furt proč a proč. To není jen transpozice otázky na další rovinu a vůbec nevím co to znamená. Totiž k podstatě smyslu

patří, že nemůže být imanentní, že vždycky se k něčemu dalšímu odkazuje. Že prostě musí, nemá-li se sám zhroutit, tak se musí zapojit do nějakého širšího smyslu. To prostě patří k tomu, jinak to nemá smysl. Vy si můžete zavést hru a propadnout jí a uvnitř té hry hráči vášniví zapomenou na vše. A teď jsou u té rulety a žijou, teď plně žijou, když hrajou ruletu. No jo, jenže jednou to skončí, většinou teda tak, že to všechno projedou, mají dluhy ještě, tak se zastřelí třeba. Otázka je jaký smysl má hrát tu hru. Oni pocítují tu smysluplnost té hry, že to má něco. Nebo ještě lepší je hrát nějaké lepší karty nebo šachy. To je smysluplná hra. To má smysl, tam není náhoda, co vám přinese zrovna karta, ale vy si to stavíte od samého začátku. Ne sice sami, musíte respektovat, jak si to staví ten druhý. Jenomže jaký smysl má hra? Proč hrát šachy? A když vám někdo řekne, no tříbí se tím rozum. Jaký smysl má tříbit si rozum? Není lepší být blbej v tomhleto idiotském světě? Furt to jde dál. Otázka po smyslu nemá přirozeného konce. Vždycky když na ní odpovíte, tak na tu odpověď ještě musíte mít nějaký další kontext nějakého vyššího a rozlehlejšího smyslu. To je důležitá věc, po mém soudu nepřehlédnutelná. A také ten kontext má tu pozitivní roli, že. Když vám jaksi někdo prožije hluboce nesmyslnost a má dojem, že život nemá smysl, tak poukaz k tomu širšímu kontextu má jakousi váhu. Někteří lidé nebo všichni lidé v jistém věku mají dojem, že když je člověk smrtelný, tak život nemá smysl. Že prostě musí být na člověku něco nesmrtelného, jestli vůbec ten život má mít smysl. Ten život má smysl jedině když neumřu celý. *Non omnis moria*, jak říká ***

[] Jako filosoficky když tento svět zhlédnu...

[33:45]

LvH Tento svět. Jenže já jsem uváděl argument proti tomuto pocitu toho zmarnění nebo marnosti života, když končí, tak jsem uváděl – to není argument logický, to je argument *ad hominem*, samozřejmě. Jenomže většinou když se řekne *argumentum ad hominem*, tak se má za to, že je neplatný. Mně se zdá, že rada argumentů *ad hominem*, jsou platné, i když ne logicky platné. Tedy jaksi pocit, že lidský život je marný, když musíme umřít je falešný prostě proto, že my si musíme uvědomit, že jsme na konci 3,5–4 miliard let trvajícího vývoje, který negentropicky dospěl až k nám, no to je asi tak jako když prostě vyslanec je v naprosto cizí zemi a najednou by si řekl – no a teď já co já tady v té zemi, oni mluví jinak než já, myslí jinak než a vůbec mají jiné starosti než já – vždyť on je vyslaný – do tohoto vyslaný – on tam má plnit jistou funkci. Ta funkce je sice omezená, ale on je nesen tou svou zemí, která ho tam vyslala. A my jsme vlastně vyslanci 3,5 miliard let trvající práce na zdolání toho všeobecného úpadku vesmíru entropického, na proražení cesty proti tomuto úpadku a my teď tady na tom vrcholu po 3,5 miliard let prostě my tady budeme si říkat, že ten lidský život nemá smysl. Vždyť je to něco tak obludně subjektivistického. Po mém soudu je to argument. To jsem chtěl jenom ukázat, že to má pozitivní... ne že hledáme jenom ten kontext. My jsme tím kontextem také nesení. My z toho kontextu žijeme. To není jenom otazník. V jistých omezených rozměrech to je také něco, oč se opíráme, co je nám pomocí a co tedy zároveň je jakýmsi argumentem, to není zde docela dobré slovo, ale jakousi motivací, inspirací té víry, že i ten 3,5 mld let trvající vývoj živých bytostí na zemi má ještě nějaký další smysl a že není ten smysl jenom v tom. Rádl v Útěše říká – třeba ten roj včel – tam práce je rozdělená a všechno to nějak funguje, všechno to má nějaký význam, nějaký smysl. Každá dělá, co je potřeba, takže to dohromady je. Ale to není jenom to poslání, aby to fungovalo teď. Ale ty včely mají třeba poslání, aby splnili úkol včel na

příštích tisíc či několik milionů let. Ta perspektiva. Samozřejmě ty včely o tom nic nevědí, to je jiná věc. Ale vždyť opravdu – kam se koukneme do živé přírody, tam všude vidíme rozvrhy na dlouhé tisíce, statisíce miliony let dopředu. Čím argumentuje Teilhard de Chardin – čemu říká tedy ta ortogeneze a argumentuje Austrálií, kde jak takřka všechny čeledi a rody a já nevím co všechno se tam vyvinuly paralelně a analogicky jako na kontinentech až na to, že nějakým nedopatřením nedošlo k vynálezu placenty, takže tam se vyvinuli myši, které původně nebyli – se vyvinuli po milionech let stejně tak jako se vyvinuli na kontinentech až nato, že jsou to vakomyši, nemají placentu, nejsou to prostě savci. Čili ten argument nechme, co z toho dělá Teilhard – to je opravdu rozvrh na strašně dlouho dopředu.

[] Takový argument lidskou bytost nemůže nikdy uspokojit. To je takový argument. ... kdy teda ty jsi takovou malinkou součástíkou v tom obrovském plánu té společnosti, a to přece není ten smysl o kterém hovoříme

[39:40]

LvH Ale kdo říká, že to je všechno? Já argumentuji tím, že když někdo zažije takovou nějakou depresi, že lidský život nemá smysl, protože člověk musí umřít, tak že toto je také jeden argument proti této depresi, já neříkám, že to je všechno. Samozřejmě, že jsou ještě další věci – tady o tom nemusí nikdo vědět. Ten včelí roj plní poslání a neví o tom. Ten včelí roj to jsou ti dělníci a pomocníci toho logu a nevědí o ničem, ničeho nechápou, spějí, de facto v tomto smyslu. To neznamena ale, že to je všechno. Můžeme jít dál, tam přece není žádná zarážka. Jde o to, že to je argument proti tomu, že to nemá smysl a zároveň to používám celé jako argument, protože imanentní smysl není smysl. Imanentní smysl je jakési ghetto, kde si hrajou na smysl.

[] Poněvadž to nemá smysl... Můžeme jít stále dál nahoru až ke smyslu veškerenstva Bohu či Ryzí nepředmětnosti...

LvH Především zde nemá smysl hovořit o imanenci, když jsme u ryzí nepředmětnosti, už jsme z každé imanence venku – zde nelze hovořit o imanenci, to aplikujeme neplatně pojem, kam nepatří. Dále – proč to končí někde? No protože když se tážeme po dalším a delším smyslu, tak je to vždy nějaký konkrétní smysl něčeho. Někde to skončí, kde? Tam kde je přece smysl sám. Ne již smysl něčeho ani smysl všeho.

[] pardon, ale ke smyslu se nemůžeme dostat po jednotlivých věcích.

[42:30]

LvH Jak to, že ne? Podívejte se, když pozorujete, jak se chová párek racků při hnízdění nebo jak se chová kočka, když vrhne kořata a jak se o ně stará – to nepotřebujete ptát se po smyslu dějin a nahlížíte že její akty, to že je kojí, pak jim shání myši, nosí jim tam žrádlo atd., stará se o ně uklízí po nich, poněvadž nejdřív dělají strašný binec, udržuje pelech a přenáší je z místa na místo – to všechno jsou smysluplné věci a nepotřebujete vědět, jaký smysl mají dějiny nebo vesmír. To nahlédnete přece jednotlivě. Jenže otázka je, jestli má smysl, aby byla další kořata, k čemu to je dobrý. No poněvadž tady máme myši, aby je žraly. Ale proč nemají být myši? A proč jsou myši? A takhle můžeme jít vždycky dál. Čili důležité je – my můžeme nahlédnou konkrétní vymezený omezený smysl. Jenomže nevíme, jestli ten smysl, co nahlédneme, má smysl, jestli je zakotven v nějakém širším smyslu, v nějakém kontextu smysluplném

[] já jsem chtěl říci to – můžeme vůbec – hovořili jsme o tom – že stačí najít smysl pouze v tom, co se děje, a ne hledat ten další smysl – a já jsem chtěl říct – není ten skutečný proces vždy oboustranný? to znamená tam kde já nahlížím jednotlivý smysl zároveň u toho vždy musí být ten smysl druhý

LvH Ten širší? Vyšší? Který je ten druhý?

[] Já bych to rozdělil tak, že především vždy musím, ať jsem si toho vědom více či méně – vždy musím být v jakémsi vztahu s tou ryzí nepředmětností, která mi může osmyslnit i třeba ten nepatrný smysl třeba při té ruletě. Já si myslím, že vždycky tam musí být nějaká interakce. Není přece možné jaksi odděleně jít po smyslu jednotlivých věcí a pak se dostat k nějakému smyslu. Já si myslím, že tam musí být vždy jakási interakce, jinak si myslím, že bez té ryzí nepředmětnosti, ať o ní víme či nevíme, ať spíme či nespíme, tak ta vždycky nám jediné může umožnit i ten nejnepatrnější smysl, protože si myslím, že hrát ruletu, to se nemůže říct, že to je...

KONEC STRANY A

STRANA B

LvH No, podívejte se, já nevím, jestli vám dobře rozumím.

[] Třeba se to poukazovalo na tu ruletu – já třeba chápu, že to je problém vůbec vyjádření, jak vy jste to myslel, ale chtěl jsem říct tohle. Když už jste použil ten příklad – ten hráč, který hraje tu ruletu, musí být ve vztahu k té nepředmětné skutečnosti, k tomu smyslu teda, který já jsem chápal, že se váže k tomu logu. to znamená že vždycky určité – já jsem říkal více či méně – pochopení toho logu předpokládá i tuto činnost to jest tu ruletu. Samozřejmě když člověk je té ryzí nepředmětnosti blíž, samozřejmě nazírá, že určité činnosti jsou méně odpovídající tomu smyslu, jemuž by se měl člověk více angažovat.

LvH Já vám přiznám jednu věc, že pokud jsme velmi inteligentní vnější pozorovatelé a díváme se na to, jak někdo hraje ruletu, tak samozřejmě vidíme, jak by mohl hrát tu ruletu, kdyby nebylo něco takového jako smysluplné souvislosti. Samozřejmě, kdyby nebylo něco takového jako smysluplné souvislosti, tak by nebyla vůbec možná nějaká ruleta, protože ruleta sama žije z toho, že nějaká smysluplné souvislosti jsou možné. Takže v tomto smyslu hrát ruletu znamená žít z jakéhosi širšího smyslu. Jenže co to je žít? Když žijete na cizí účet, tak se tomu říká parazitismus. Hrát ruletu, to je jakýsi parazitní způsob účasti na smysluplnosti toho světa. Odpusťte tento blbý příklad – bylo by možno o tom diskutovat – já jsem to přehnal, protože mi to není zátěžko přehnat to tímto způsobem, protože svou výchovou jsem takový dost kalvinista, jinak bych to ochotně vzal zpátky... Ale je to jakýsi parazitární způsob toho, jak žiju z toho logu.

[] Já bych řekl milostivý

[03:45]

LvH Že byste řekl, to je fuk. Mně se to zdá, že to je parazitní. Pak jsou možná nějaké neutrální způsoby. Třeba když se nějaké ty ryby z těch středoafričských jezer se vlastně nevyvíjely já nevím, kolik desítek milionů nebo stovek milionů let – my tam máme vysloveně paleorelikty,

kteře ale omylem nějak žijou. Tak vlastně – tam jako opravdu taky – sice jestli se to dá nazvat parazitní, to nevím – ale nic moc to tomu vývoji nedává. Takže jako nějak to tam moc neklape. Není to produktivní, možná by se pak našlo, že to je povrchní pohled... ale že to jsou takové přechody, že – no a naproti tomu, bylo to v nějakém digestu, takže kdoví co je na tom pravdy, ale zaujalo mě to – tam vykládají o tom, jak vznikla mluva, říkají řeč, ale mluva – a jak vlastně po té somatické i po stránce inteligence, jak neandrtálci byli dál, byli schopnější a vůbec tak nějak jako přizpůsobenější než homo sapiens a homo erectus. A že v podstatě ztratili šanci v momentě, kdy ten méně dokonalý a méně zdatný homo sapiens, kdy začal mluvit. A teď tam ukazují, co bylo předpokladem. Jednak předpoklady jako hlasivky a další orgány, všechno je stejné, ale že důležitý bylo, že tam klesl hrtan směrem k hltanu a že to najednou mělo ty závady jako že se člověk může zakuckat a že ovšem se to netýká jen měkkých částí, ale že tam opravdu došlo i k nějakým změnám na kostře, na kosti. No a teď tedy – udivující na celé věci je, že najednou se tady objeví takováhle nějaká poměrně komplexní změna, kde rozhodující efekt je v tom, že ti lidé byli schopní mluvit a domluvit se spolu. A to jim umožnilo jaksi vyhubit ty neandrtálce. Získali nad nimi převahu. A ten efekt je založený takovým komplikovaným způsobem, že se tady nějaký hrtan sníží až k hltanu a jazyk je dlouhý a jde až do krku – taková komplexní komplikovaná změna – to nemohlo být jednou genetickou odchylkou, to je celý program jakýsi že, na několik úrovních – to se týká jak měkkých částí, tak kosti, tak na hlasivkách – rychle lze vyrazit různé zvuky – snad 3-4 za vteřinu – tohle všechno se tam zaplete, celý rozsáhlý program a ten způsobí, že najednou ta dlouho připravovaná převaha inteligenční a fyzická je najednou odstraněna. Možná že dneska ten neandrtálský člověk, kdyby se naučil mluvit, možná že dneska by byl nevím o kolik set nebo tisíc let napřed se svou kulturou... Proč to vlastně říkám? Jak to začalo? Jo smysl...

[]

[10:10]

LvH Čili ta otázka – my můžeme rozpoznat, jak hrajou některé ty změny tak, že člověk nakonec začal mluvit. A otázka je, jaký smysl má, že převahu získal ten typ homo, který je méně výkonný a zdatný než ten více zdatný. Samozřejmě jsou zde jisté náznaky toho, že nemáme doufat v lýtko muže udatného, jak je to v bibli kralické. Že ta zdatnost to není ono, k čemu to míří. Ale to už je určitá interpretace. Ale je vidět, jak vždycky – kdykoli jaksi dáваме věci dohromady a nahlížíme jakýsi smysl, že je to tak a ne jinak, tak vždycky je to prvotně něco omezeného a že když to dost důkladně probádáme, tak přijdeme nakonec k nějakým otázkám, které nám poukazují někam dál – na další smysl. Takže já vám přiznám na jednu stranu, že vůbec nějaký smysl musí být, abych já mohl hrát ruletu. Ale že k tomu, abych nahlédl smysl toho, jak se hraje ruleta, prostě uměl to dělat a nebyl u toho úplně blbej, ještě lepší je když je to nějaká hra, kde je třeba vynaložit trochu inteligence, jako třeba šachy – tak že k tomu, abych pochopil smysl šachové hry, nepotřebuji pochopit smysl všehomíra. Ale ten smysl tady nějaký být musí. Ale já nemusím ho chápat. Čili já můžu hrát ruletu, můžu hrát šachy a nemusím si ani klást otázku po smyslu života, smyslu dějin nebo smyslu kosmu...

[] smysl života není jenom ... v otázce ...

LvH Když si tu otázku nekladu, nemám na ni odpověď, ne? Myslíte, že odpověď je dřív než otázka?

myslíte, že mlčící nemůže mít určité věci...

LvH a myslíte, že si ani nemyslí? Nejen mlčí, ale mlčí i duchem? Tak co o tom víme pak?

To ale snad není v tom klást si otázku

LvH Tak v čem?

Já myslím, že určité věci může mít člověk vyřešené nebo na ně odpovídat aniž by si určité věci výslovně formuloval

LvH Jak když si něco výslovně neformulujete to můžete mít vyřešené?

že třeba určitou věc konáte tak a ne jinak

LvH Zajíc a pes také konají tak a ne jinak – a co mají vyřešené?

Všecko. A dobře.

LvH No ne, to je prostě něco jiného, že se chovají.

Takhle – to samozřejmě předpokládá určité chování.

LvH Co předpokládá?

předpokládá určité chování, které ten člověk, který o tom může mluvit, bude považovat za hodnotné, což ho odlišuje od zvířete polního.

[15:00]

LvH No dobře, ale čím tedy se bude odlišovat? Tím, že je to ve vědomí?

Hele a nemohl bych interpretovat jeho otázku já? Jestli on se neptá na něco, co známe – že totiž každá věc, jak vzniká, tak kotví v ryzí nepředmětnosti. No a ryzí nepředmětnost je smysl sám. to znamená že jak něco vzniká, tak je to smysluplné.

Ne to ne... to se má k smyslu, ale není to smysluplné...

Já neříkám, že ty to říkáš

LvH Ale jestli jsem připustil, že abych mohl hrát ruletu jako něco smysluplného, tak nějaká smysluplnost musí existovat, protože jinak uprostřed chaosu nemůže vzniknout najednou ruleta

to není smysluplnost ale odkazuje se to vždycky k tomu smyslu

LvH to neodkazuje právě, to je právě proti tomu. Žije to z toho, parazituje ale vůbec se k tomu neodkazuje

Když jsi mluvil o té milostivosti, že ten vztah k té ryzí nepředmětnosti, já se domnívám, že člověk podle svých zkušeností spoustu věcí dělá špatně a to když pozná, že to dělá špatně – domnívám se, že tam musel být vždy vztah k ryzí nepředmětnosti

LvH No jistě, aby bylo něco špatně, tak musí být něco dobrého, to jo. Jenže to špatný parazituje na tom dobrém tím, že to oře. To já vám uznám. Kdyby nebylo nic dobrého, no tak nemůže být nic také špatného. Poněvadž to špatné je jen vzhledem k tomu dobrému. To uznávám. Ale to neznamená tedy že to zlé je tu jen z milosti toho druhého.

[] No tak to si myslím

LvH Tak co tam ta milost je? S tou ruletou?

[] Já jsem to myslel tak, že ... jestli se to může trochu zaměnit, že to, čemu se tady říká ryzí nepředmětnost já chápu jako něco třeba nevyslovitelného. V tom okamžiku tedy jestliže člověk chce, vy hovoříte o tom parazitování na té ryzí nepředmětnosti – to znamená parazitování na nevyslovitelném může být třeba sofistika nebo demagogie

LvH To není parazitování na nevyslovitelném, nýbrž parazitování na filosofii.

[] myslím si takto – že aby člověk mohl výslovně něco říci o té ryzí nepředmětnosti – aby člověk mohl jakkoli něco říct, špatného i dobrého, musí vždy v určitém smyslu se vztáhnou k ryzí nepředmětnosti, to znamená k tomu nevyslovitelnému a pochopit ho po svém

LvH Může zapomenout, vůbec na to nemyslí, vůbec se na to nevztahuje

[] Proč by se to zapomnění mělo chápat speciálně

LvH Termín zapomenutí je špatný, poněvadž Heidegger výslovně na některých místech upozorňuje na to, že to bylo špatně chápáno. Slovo *Vergessenheit*, zapomenutí, že se zdá sugerovat, že na začátku bylo nezapomenutí, on naopak to chápe tak, že to začíná zapomenutím. Čili to je také důvod, proč zde někteří překladatelé Heideggera razili ten blbý český termín zapomenutost místo zapomenutí, poněvadž zapomenutí je změna z nezapomenutí do zapomenutí, kdežto zapomenutost znamená, že je to hotová zapomenutost, stav, kdy je zapomenuto, ne kdy k němu dochází

[19:55]

[] Jestli se mohu trochu vrátit k tomu, o čem jsme hovořili – chápu to tak, že pak musí dojít k jakémusi aristokratickému pohledu třeba Hérakleitovu, kde vlastně ti pomocníci, oni se chápou těch znamení, i když podle Hérakleita nechápou ten smysl. Ovšem ten aristokrat se nechápe těch znamení, on se chápe toho smyslu, který je těmi jednotlivými věcmi, jednotlivými významy. Já se domnívám, že právě takhle musí dojít nutně k takovému aristokratickému pohledu, když se nepředpokládá že tedy ten pomocník i když tedy je polohluhý a poloslepý a tedy jak vy říkáte parazituje, musí

LvH pomocník neparazituje, kdo hraje ruletu parazituje, to není žádný pomocník a dělník

[] že možnost chápat toho pomocníka zároveň jako toho – ten který ani nechápe a přesto slouží. to znamená že jsem to chápal tak jako kdyby Hérakleitos – jako kdyby logos si vládnul po svém. To znamená že jsem to chápal, že třeba využívá jednotlivé lidi ke svým potřebám, zatímco oni si myslí, že žijí třeba podle svého a pro sebe, tak on je používá ke svým účelům.

LvH Teď jste to krásně řekl. Mimochodem, upozorním ostatní – tohle je první forma toho, co u Hegela je List der Vernunft, lest rozumu

[] No ano třeba ta – já myslel, že takhle to chápe i Hérakleitos

LvH Ano

[] Dobře, ale do toho pomocníka musíme tedy potom – proč tedy potom uznáme že určité osobnosti v dějinách jsou těmi pomocníky a ten hráč na ruletě nikoli

LvH Ten hráč když nehraje, tak je dobrý pomocník, a když furt hraje jenom tak není žádný pomocník

[]

LvH prosím, to je teoretik imanentního smyslu... (smích) krásný. To je List der Vernunft – furt tvrdí jaký má smysl a najednou už je v tom a pracuje pro... No odpusťte, zase jsme to tahali, zejména já...

takže za týden se sejdeme a za čtrnáct dní ode dneška, doufám že se obstaráte sami ... dneska mi samozřejmě nikdo nepřipomněl, neřekli jsme si, kdo bude referovat, takže prosím vás si to rozmyslete...

[Dohadování...]

KONEC KAZETY 2